

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Maatalouden työmarkkinat”

(2008/C 120/06)

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean työvaliokunta päätti 13. maaliskuuta 2007 työjärjestyksensä 29 artiklan täytäntöönpanomääräysten A kohdan nojalla antaa:

Maatalouden työmarkkinat.

Asian valmistelusta vastannut ”maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö” -erityisjaosto antoi lausuntonsa 31. lokakuuta 2007. Esittelijä oli Hans-Joachim **Wilms**.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 12.–13. joulukuuta 2007 pitämässään 440. täysistunnossa (joulukuun 13 päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon. Äänestyksessä annettiin 96 ääntä puolesta ja 1 vastaan 3:n pidättyessä äänestämästä.

1. Yhteenveto

1.1 Tiedonannolla ”Työllistäminen maaseutualueilla: eroon työllisyyskuilusta”⁽¹⁾ komissio loi merkittävän perustan maataloustyöstä käytävälle keskustelulle. Maataloustyö on keskeinen tekijä luotaessa ja varmistettaessa työpaikkoja maaseutualueilla.

1.2 Maatalouden rakennemuutos jatkuu. Se vaikuttaa satoihin tuhansiin maataloustyöntekijöihin, jotka menettävät työpaikkansa tai joiden elämäntilanne muuttuu. Maataloustyön keskeinen osatekijä, nimittäin työntekijöiden ja etenkin kausi- ja siirtotyöläisten tilanne, jätetään tiedonannossa kuitenkin lähes huomiotta.

1.3 Tämä on valitettavaa, kun ajatellaan komission toimia Euroopan työntekijöiden liikkuvuuden teemavuoden 2006 johdosta. Vuosittain noin neljä miljoonaa kausi- ja osa-aikatyöntekijää, joista noin kaksi miljoonaa on siirtotyöläisiä, todistaa huomattavasta liikkuvuudesta ja joustavuudesta maatalousalalla.

1.4 Kausityö etenkin hedelmien ja vihannesten tuotannossa on maatalouden rakenteellinen osatekijä, jota ilman maataloustoiminta ei ole tehokasta eikä kestävä. Kausityöntekijöiden tarpeeseen ei useinkaan voida vastata paikallisella työvoimalla, joten siirtotyöläiset antavat panoksensa Euroopan maatalouden kehittämiseen.

1.5 Terveellisten elintarvikkeiden tuotanto on keskeisiä elämämme perusehtoja. Siihen sisältyy myös oikeudenmukainen palkka.

1.6 Huolimatta monien Euroopan alueiden korkeasta työttömyydestä kausityöntekijöitä halutaan myös Valko-Venäjältä, Ukrainasta ja muista maista. EU:n työmarkkinoita on kehitettävä sosiaalisesti kestäväällä tavalla, eli kaikilla on oltava mahdollisuus ansaita elantonsa työllä. Unionin ulkopuolisista maista tuleva halpatyövoima rajoittaa tällaisia mahdollisuuksia.

⁽¹⁾ Komission tiedonanto neuvostolle ja Euroopan parlamentille — Työllistäminen maaseutualueilla: eroon työllisyyskuilusta KOM(2006) 857 lopullinen.

1.7 Euroopan unioni asettamat kasvutavoitteet voidaan saavuttaa vain rehdillä kilpailulla. Maataloustyöntekijöitä on alkuperästä riippumatta kohdeltava kaikilta osin tasavertaisesti.

1.8 Maatalouden työmarkkinoilla liikkuvuus on hyvin yleistä. Tämä on komission tavoitteiden mukaista. Liikkuvuudesta ei kuitenkaan saa koitua työntekijöille haittaa. Tämän vuoksi on poliittisen ja taloudellisen integraation jälkeen toteutettava myös sosiaalinen integraatio. ETSK pitää lyhyellä aikavälillä seuraavia toimia tarpeellisina:

— On laadittava työ- ja asuinoloja koskevat vähimmäisstandardit, joita sovelletaan kaikkiin siirtotyöläisiin Euroopassa.

— Siirtotyöläisillä on oltava työhön perustuva kattava sosiaaliturva, johon sisältyvät myös vanhuuseläkeoikeudet.

— Myös kausityöntekijät on otettava huomioon ammatillisissa pätevyitymissuunnitelmissa.

— Siirtotyöläisille on annettava tietoa työehdoista ja työntekijöiden oikeuksista.

1.9 Euroopan maataloudessa työllisyyden laajuus ja sosiaalistasandardit eivät ole riittävän selkeitä. Tämä aiheuttaa kilpailuvääristymiä. Eräs keino rehdin kilpailun palauttamiseksi on sosiaaliset kriteerit täyttävien yritysten laatumerkintä.

2. Johdanto

Maataloustyö tulee edelleen muuttamaan Euroopassa. Osa-aika- ja kausityö on hyvin yleistä maataloustyöntekijöiden keskuudessa. Siirtotyöläisiin, jotka siirtyvät asuinpaikkakunnaltaan työpaikkakunnalle, sovelletaan erityisehtoja. Tämä kokonaisuus ei lähitulevaisuudessa tule muuttamaan oleellisesti.

2.1 Maatalouden kausityön kehitys

2.1.1 ETSK on jo useaan otteeseen käsitellyt lausunnoissaan maataloustyön tilannetta. Siirto- ja kausityöläisyydestä käytävä keskustelu on yhä merkittävämpää sekä unionin tasolla että monissa jäsenvaltioissa. Kolme päätoimijaa — työnantajien edustajat, ammattijärjestöt sekä poliittiset tai hallinnolliset edustajat — ovat nyt tarttuneet asiaan monilla aloilla ja erilaisten toimien yhteydessä. Esimerkkeinä mainittakoon, että

- monet maatalousalan ammattijärjestöt antavat tietoa kohdemaiden oikeudellisesta tilanteesta usealla eri kielellä
- eräissä maissa työmarkkinaosapuolet tekevät mukautettuja työehtosopimuksia siirto- ja kausityöläisiä varten
- siirtotyöläisille tarjotaan usein oikeudellista neuvontaa etenkin työsopimusten tekemisessä
- eräät hallitukset järjestävät pyöreän pöydän kokouksia työmarkkinaosapuolten kanssa kausi- ja siirtotyöläisten aseman parantamiseksi
- Euroopan komissio osallistuu työmarkkinaosapuolten toimia seuraten ongelman tarkasteluun ja tukee yhä enemmän siirtotyöläisyyteen liittyviä työmarkkinaosapuolten hankkeita sekä unionitasolla että rahastojensa kautta parannettaessa esimerkiksi siirtotyöläisten asuinoloja ja työnvälitystä.

2.1.2 Useaan otteeseen on vaadittu siirto- ja kausityöläisyyden seurantaelimen perustamista. Vaatimus ei kuitenkaan ole saanut vastakaikua. Maataloustyötä koskevien ymmärrettävien tietojen kokoaminen ja esittäminen sekä niiden analysointi on keskeinen seikka pyrittäessä parantamaan työntekijöiden tilannetta.

2.2 Määritelmä

2.2.1 Maatalouden kausityöstä käytävän keskustelun vitkallisuus johtuu avoimuuden puutteesta sekä todellisen tilanteen puutteellisesta kuvauksesta. Edelleenkin ei ole käytettävissä ymmärrettäviä ja yksityiskohtaisia tietoja maatalouden kausityön laajuudesta.

2.2.2 Maatalouden parissa työskentelee Euroopan unionissa noin kaksi miljoonaa kokopäiväistä työntekijää. Noin neljä miljoonaa henkilöä on epätyypillisessä työsuhteessa. Heistä osa tekee osa-aikatyötä ja osa kausityötä, joka kestää vuosittain muutamasta päivästä kahdeksaan kuukauteen. Suurin osa kausityöntekijöistä on siirtotyöläisiä, jotka eivät työskentele asuinpaikkakunnallaan ja joiden on usein siirryttävä työskentelemään toiseen maahan.

2.2.3 Analysoitaessa työntekijälukuja on selvitettävä pitkälti kriteerit, kuten yrityskoko, alakohtainen jakautuminen sekä etenkin puutarhaviiljelyn ja palvelusuuntautuneen maatalouden ero.

3. Lausunnon kiireellisyys

3.1 Lausunto on kiireellinen eri syistä

- a) Tiedonannossaan maaseutualueiden työllisyystilanteesta komissio tarkastelee yksityiskohtaisesti myös työllisyyden määrällistä kehitystä. Komissio korostaa, että huolimatta maataloustyön pienestä osuudesta alalla on huomattava merkitys maaseudulla. Komissio odottaa, että vuoteen 2014 mennessä maatalousalan työllisyys (kokoaikaiseksi muutettuna) alenee nykyisistä 10 miljoonasta työntekijästä 4–6 miljoonalla työntekijällä (EU:n vanhoissa jäsenvaltioissa 2 miljoonalla, unioniin vuonna 2004 liittyneissä jäsenvaltioissa 1–2 miljoonalla sekä Romaniassa ja Bulgariassa 1–2 miljoonalla).
- b) EU:n vanhoissa jäsenvaltioissa kokopäivätyössä olevien maataloustyöntekijöiden määrä vakiintunee tai — kuten Saksan liittotasavallassa (vanhoissa osavaltioissa) — jopa hieman nousee. Uusissa maissa kokopäivätyötä tekevien määrän odotetaan vielä alenevan. On selvää, että jos kehitys jatkuu tämänsuuntaisena, yritykset tarvitsevat yhä enemmän kausityöntekijöitä hedelmien ja vihannesten tuotantoalueilla.
- c) Monissa maissa ennustetaan pulaa pätevistä työntekijöistä, jotka kykenevät esimerkiksi toimimaan yritysten johtotehtävissä tai osaavat käyttää monimutkaista tekniikkaa.
- d) Yritykset valittavat, etteivät ne löydä kausityöntekijöitä. Onkin alettu esittää, että EU:n sisäisen työvoiman vapaan liikkuvuuden ohella sallittaisiin yhä useammin myös EU:n ulkopuolisista maista tulevan työvoiman kausityö. Puola on jo tehnyt avauksen, ja sallinut työvoiman tulon Valko-Venäjältä ja Ukrainasta.
- e) Monilla maaseutualueilla on kuitenkin edelleen korkea työttömyys. Komission strategia perustuu työntekijöiden liikkuvuuden parantamiseen. Strategian onnistumiseksi tarjottujen työpaikkojen on kuitenkin oltava houkuttelevia.
- f) On selvää, että siirtotyöläisyys aiheuttaa konflikteja ja ongelmia.
- g) Samoin on selvää, että maataloudessa on kasvukausien johdosta kausittaisia työhuippuja, jolloin työtä on tarjolla. Lissabonin strategian avulla pyritään taas luomaan laadukkaita työpaikkoja.

- h) Göteborgin strategiassa jäsenvaltiot ovat sopineet kestävän kehityksen tavoitteista. Sosiaalista ulottuvuutta on näin ollen pidettävä taloudellisten ja ekologisten tavoitteiden kanssa samanarvoisena. Tämän perusteella voidaan päätellä, että sosiaalishandardeja on sovellettava myös siirtotyöläisiin. Yritysten on tässä yhteydessä kannettava sosiaalinen vastuunsa. Siirtotyöläisillä on oikeus tasavertaiseen kohteluun sekä ihmisarvoisiin asuin- ja elinoloihin. Lisäksi heidät on integroitava täysin sosiaaliturvajärjestelmiin.
- i) Euroopan komission aloitteella syrjinnän torjunnasta ollaan myös käynnistämässä syrjinnän vastaista keskustelua ulkomaalaisten työntekijöiden työ- ja elinoloista.
- j) Työvoiman täysimittainen vapaa liikkuvuus EU:ssa tarkoittaa, että jäsenvaltioiden toimintamahdollisuudet muuttuvat. Samalla sekä työntekijöiden että työnantajien välinen kilpailu lisääntyy.
- k) Komissio on ennustanut maataloustyöntekijöiden määrän vähenevän 4–6 miljoonalla, joten yhteisestä maatalouspolitiikasta käytävässä keskustelussa on tarkasteltava myös työn laadullisia näkökohtia. Pysyvien työntekijöiden tilanne muuttuu, pätevistä työvoimasta on ennusteiden mukaan pulaa ja pitkällä aikavälillä työntekijöiden määrä vakiintuu.

4. Nykyiset ongelmat

4.1 Siirtotyöläisyyden syyt johtuvat pääasiassa elintasoeroista Euroopan alueilla. Työvoiman siirtyminen muualle johtaa pitkällä aikavälillä lähtömaissakin pääasiassa pätevän työvoiman pulaan. Kyseisillä alueilla työvoimapula ei pyritä torjumaan tulo- tai koulutustasoa parantamalla vaan houkuttelemalla työvoimaa vieläkin köyhemmiltä alueilta, vastedes yhä useammin Euroopan unionin ulkopuolelta.

4.2 Työvoimapolun yhtenä synä ovat kuitenkin eri alojen joskus vaikeat ja epätyypilliset työehdot. Siirtotyöläiset puolestaan käyttäytyvät markkinoiden mukaisesti. He siirtyvät vapailta työmarkkinoilla sinne, missä heille tarjotaan parhaat ehdot.

4.3 Siirtotyöläisyyteen liittyy edelleen ongelmia:

- Naispuolisten maatalouden siirtotyöläisten tilanteeseen on kiinnitettävä huomiota nykyistä enemmän. Monissa maissa työhön haetaan etupäässä naisia. Tämä aiheuttaa kulttuurisia ja sosiaalisia ongelmia sekä kohde- että lähtömaissa.
- Vuosina 2004 ja 2007 tapahtuneiden unionin laajentumisen johdosta käyttöön otettujen työntekijöiden vapaan liikkuvuuden siirtymäsäännösten vuoksi työläinsäädännön rikkomuksia ilmenee palvelujen tarjontaan liittyvässä monennustyyssä. Lisäksi palkka on toisinaan lakisääteistä minimipalkkaa sekä monesti työehtosopimuksissa määriteltä tai paikallisesti sovittua palkkaa alempi.

- Ammattijärjestöjen monista ponnisteluista ja aloitteista huolimatta siirtotyöläisille ei onnistuta antamaan tietoa heidän oikeuksistaan. Monissa tapauksissa kohdemaiden lakeja ja sääntöjä ei noudateta. Tällainen ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö on räikeässä ristiriidassa syrjinnän torjumiseen tähtäävien Euroopan unionin pyrkimysten kanssa.

- Sosiaaliturvaa ajatellen kausityöntekijöille koituu edelleen taloudellista haittaa sosiaaliturvamaksuihin tulevien katkosten vuoksi.

- Maataloustyöntekijöiden työehtosopimusten mukaisia maksuja ei yleensä sovelleta kausityöntekijöihin.

- Siirtotyöläisten asuinoloissa on lähes kaikissa maissa toivomisen varaa.

- Eräs kehityssuuntaus on vuokratyön käyttö maataloustyössä. Vaikka vuokratyövoimaa välittävistä yrityksistä on huonoja esimerkkejä, saattaa vuokratyö olla sekä työnantajalle että työntekijälle edullista.

- Alat, joilla lyhytaikaisten työsuhteiden osuus on suuri, ovat otollinen maaperä laittomalle työnteolle. Usein laillista kausityötä käytetään siltana, jonka kautta siirrytään työluvan päättymisen jälkeen muille aloille ilman voimassa olevia pape-reita.

5. Päätelmät ja toimintakehys

5.1 Yleinen poliittinen kehys

5.1.1 ETSK on tyytyväinen komission toimiin parantaa työllisyyttä maaseutualueilla. Toimiin kuuluvat myös ponnistelut avoimuuden edistämiseksi maataloustyössä. Siihen liittyy työllisyys-tilanteen tilastointi sekä laaja-alainen tiedotus työntekijöille kunkin maan työ- ja elinoloista.

5.1.2 Maatalouspolitiikassa on tähän mennessä tarkasteltu pääasiassa tuotteiden laadullisia ja määrällisiä näkökohtia. Työntekijöiden nykyiset ja tulevat työolot ovat pitkälti jääneet huomiotta.

5.1.3 Lissabonin ja Göteborgin strategioiden tavoitteet on pyrittävä konkretisoimaan. Kestävää maataloutta kehitettäessä on taloudellisten ja ekologisten näkökohtien ohella otettava huomioon myös sosiaalinen ulottuvuus.

5.1.4 Kaikkien toimijoiden ensisijaisena tavoitteena on oltava epätasapainon poistaminen Euroopan työmarkkinoilta. Tavoitteeseen ei päästä siten, että Eurooppaan tulee yhä enemmän halpatyövoimaa entistä kauempana sijaitsevilta alueilta. Euroop-palaisen mallin keskeinen tekijä on sosiaalisen yhteiselämän kehittäminen Euroopassa. Siihen eivät kuulu siirtotyöläisten getot huonoine elin- ja asuinoloineen ilman kulttuurisia ja sosiaalisia yhteyksiä paikallisyhteisöön.

5.1.5 Lisätutkimuksissa ja niiden perusteella laadittavissa ongelmanratkaisumalleissa on kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota sukupuolinäkökohtaan.

5.1.6 Ehdot eivät vielä täsmää! Kaikkien toimijoiden on annettava asiaan panoksensa.

5.1.7 Siirtotyöläiset on rinnastettava paikallisiin työntekijöihin. Komission on mahdollisuuksien mukaan annettava panoksensa tähän prosessiin. Ensimmäinen tämänsuuntainen askel on vähimmäisstandardien laatiminen. Vähimmäisstandardit ovat hyvä perusta työn laadusta käytävälle laaja-alaiselle keskustelulle.

5.2 Työmarkkinaosapuolten tehtävät ja aloitteet

5.2.1 ETSK suhtautuu myönteisesti työmarkkinaosapuolten toimiiin, joilla halutaan edistää työmarkkinaosapuolten vuoropuhelussa ammattikoulutuksen kehittämistä maatalousalalla ja etenkin ammattitaidon tunnustamista jäsenvaltioiden valtuuteissa elimissä. Perusteilla olevan eurooppalaisen "agripassin" tavoitteena on helpottaa maataloustyöntekijöiden liikkuvuutta Euroopassa. Agripassin käyttö ei saa heikentää niiden työntekijöiden asemaa, joilla ei ole passia, vaan tavoitteena tulisi olla vain kannustaa hankkimaan tällainen ammattipätevyystodistus.

5.2.2 Ammattitutkintojen selkeys saattaa myös parantaa työntekijöiden liikkuvuutta sekä heidän mahdollisuuksiaan työskennellä ja asua ulkomailla. ETSK on tyytyväinen komission aloitteisiin tukea työmarkkinaosapuolia "agripassin" käyttöön-otossa.

5.2.3 Työmarkkinaosapuolten on yhdessä Euroopan komission ja kulloisenkin jäsenvaltion hallituksen kanssa kehitettävä ja toteutettava suunnitelmia laittoman työskentelyn torjumiseksi.

5.3 Sosiaaliturvaa koskevat yhteiset aloitteet

5.3.1 Kausityöntekijöiden sosiaaliturva on erityishuomiota ansaitseva seikka. Useita vuosia kausityötä tekevilla työntekijöillä ei tule olla huonompi sosiaaliturva kuin muilla työntekijöillä. Tätä varten on etenkin varmistettava, että

- kausityöntekijät integroidaan kohdemaan eläkejärjestelmään ja että heillä on mahdollisuus täysiin eläkeoikeuksiin
- työsuojelumääräyksiä noudatetaan ja että siirtotyöläisille kerrotaan heidän äidinkielellään työn riskeistä ja vaaroista

— siirtotyöläisillä on kattava sairausvakuutus.

5.3.2 Työntekijöille on tiedotettava heidän äidinkielellään vastaanottavan maan lainsäädännöstä, sopimuksista ja käytännöistä esimerkiksi palkan, järjestäytymisen, sosiaaliturvan, verojen ja työsuojelun osalta. EU:n tulee samalla kunnioittaa työmarkkinaosapuolien roolia, eikä se saa antaa lainsäädäntöä aloilla, jotka kuuluvat kansallisten sopimussuhteiden piiriin.

5.4 Siirtotyöläisten elin- ja asuinolojen parantaminen

5.4.1 Siirtotyöläisillä on kohdemaassaan oikeus ihmisarvoiseen majoitukseen. Unionitasolla on laadittava puitteet, joissa määritellään siirtotyöläisten majoituksen perusstandardit.

5.5 Oikeudenmukaisen kausityön laatumerkintä

5.5.1 Komitea on jo vuosia kannattanut useissa lausunnoissaan kestävää taloudenpitoa. Kestävään taloudenpitoon kuuluu ekologisen ulottuvuuden lisäksi myös liiketaloudellisia ja sosiaalisia näkökohtia. Valtiosta riippumaton ja vapaaehtoinen "oikeudenmukaisen kausityön" sertifiointimenettely saattaisi muuttaa kilpailua nykyistä oikeudenmukaisemmaksi. Vapaaehtoisen sertifiointin kriteereitä voisivat olla:

- asianmukainen palkka
- työsuojelu
- työntekijöiden osallistuminen yrityksen sisäisiin prosesseihin
- työsuojelut
- majoitus
- työaika.

Sertifiointin määrää

- edistää rehtiä kilpailua
- antaa asianomaisille kausityöntekijöille tietoa yrityksistä
- tehdä tunnetuksi hyviä yrityskäytänteitä.

5.6 Hyvien käytänteiden levittäminen

5.6.1 Euroopan maataloudessa on useita mielenkiintoisia aloitteita ja hankkeita, joilla pyritään edistämään liikkuvuutta maatalousalalla sekä parantamaan kausityöntekijöiden tilannetta. ETSK kehottaa komissiota ryhtymään toimiin hyvien käytänteiden arvioimiseksi ja levittämiseksi.

Bryssel 13. joulukuuta 2007

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Dimitris DIMITRIADIS